

Hrvatski pjesnik i političar Mirko Bogović u mađarskoj državnoj povijesti

LÁSZLÓ HEKA

Institut za poredbeno pravo
Pravnog fakulteta Sveučilišta u Szegedu
SZTE Álam-és Jogtudományi Kar,
Összehasonlító Jogi Intézet
Rákóczi tér 1
HU – 6721 Szeged
heka@juris.u-szeged.hu

Izvorni znanstveni rad
Original scientific paper

Primljeno/Received: 15.09.2016.
Prihvaćeno/Accepted: 9.12.2016.

Mirko Bogovics (u mađarskoj historiografiji: Bogovich Imre, a u njemačkoj transkripciji Emerich Bogovich), bio je hrvatski pjesnik, odvjetnik, pristaša Ilirskog pokreta, a poslije Hrvatsko-ugarske nagodbe državni tajnik Ugarskoga kraljevskoga hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga ministarstva u Budimpešti. Imao je značajnu ulogu ne samo u hrvatskoj, nego i mađarskoj državnoj povijesti. Premda je i Mađarskoj poznata njegova pjesnička djelatnost, ipak je on danas značajan kao političar i ministarski savjetnik, odnosno veliki župan zagrebački, te iznad svega kao član Doma velikaša Ugarskog sabora i predstavnik Hrvatske u delegaciji Ugarskog sabora koja je s austrijskom delegacijom odlučivala o najvažnijim poslovima Austro-Ugarske Monarhije.

Ključne riječi: Mirko Bogović, Križevci, veliki župan zagrebački, ministarski savjetnik u Budimpešti, član delegacije Ugarskog sabora, unionistički političar

Bogovićev životni put

Rođen je u Varaždinu 2. veljače 1816. godine, a kako mu je otac Pavao Bogović služio kao upravitelj imanja kraljevskoga personala Zsigmonda Szógyényija, stoga je Mirko Bogović djetinjstvo proveo na posjedu Grani kod Novog Marofa i u starom gradu Gotalovcu. Osnovnu školu je polazio u Križevcima (1822.–1824.), a gimnaziju u rodnome gradu (1824.–1830.). Čitavu 1831. godinu proveo je u Szombathelyu radi učenja mađarskoga jezika, a zatim je 1832. u Zagrebu počeo studij mudroslovlja.¹ U istome mađarskom gradu je 1834. mudroslovlje studirao i Ivan Mažuranić, ali i drugi Hrvati. Bogović se, prekinuvši studij, zaposlio u vojnom uredu u Varaždinu, a 1833. je kao kadet

stupio u 53. hrvatsku pješачku pukovnicu u kojoj je proveo sedam godina. Poslije toga se u Križevcima kraće vrijeme bavio mjerništvom, a zatim je na nagovor Antuna Nemčića na zagrebačkoj Pravoslavnoj akademiji završio studij prava.² Tada je već pristupio Ilirskom pokretu, pa je na županijskim izborima 1842. izabran za podbilježnika kao kandidat Ilirske stranke te se tako uključio u upravno-politički život. Naredne godine je na Požunskom saboru zastupao odsutnoga grofa Juru Oršića, a 1844. je na Peštanskom kraljevskom stolu stekao odvjetničku diplomu te je postao prisjednik Sudbenoga stola Križevačke županije. Tijekom restauracije Zagrebačke županije 25. srpnja 1845. bio je ranjen. Za vrijeme istrage je morao mirovati, pa je duže vrijeme boravio u Aradu (Oradea), te u Beču, Požunu i Pešti. Po povratku u Zagreb radio je kao odvjetnik, a 1847. postao je aktuar obnovljenoga Ugarskoga komornog inspektorata u Zagrebu, ali je zbog otpora mađarona pre-

1 U nekim životopisima se spominje da je u Szombathelyu započeo studij mudroslovlja koji je nastavio u Zagrebu, ali ga je prekinuo te se, nakon što je završio kadetsku školu u Petrovaradinu, odlučio za vojnički poziv. Drugi pak navode da je u Szombathelyu samo učio jezik.

2 Martin Kaminski, Bogović, Mirko, u: *Hrvatski biografski leksikon*, <http://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2273> (15. travnja 2016.).

mješten na istu funkciju u Rijeci.³ No, kako je odbio položiti prisegu mađarskim vlastima, napustio je komorsku službu. Revolucione 1848. priključio se pristašama bana Jelačića, pa je u funkciji banskog i državnog povjerenika u Turopolju (1848.) i Varaždinu (1848.–1850.) sudjelovao u pripremama za oružani sukob s Mađarima. Kao hrvatski domoljub bio je blizak stajalištima perovođe Banskoga vijeća Dragutina (Dragojla) Kušlana (također se školovao u Szombathelyu), koji se zajedno s Ivanom Mažuranićem zalagao za osnivanje Napredne narodne stranke, te za nacionalni i politički odgoj seljaka.⁴ Mirko Bogović se zauzimao za ravnopravnost Hrvatske u odnosu prema Ugarskoj, pa se stoga teško razočarao u Bečki dvor i tada već zabranjeni ilirizam kada je u ožujku 1850. uveden Oktroirani ustav. Stoga je iste godine odstupio sa svoje funkcije, te se uglavnom bavio literarnim radom. Od 1852. je uređivao list *Neven* u kojemu je objavio pjesmu *Domorodna utjeha* Ivana Filipovića zbog koje su obojica 1853. godine osuđena na po šest mjeseci zatvora. Poslije postaje tajnik Društva za jugoslavensku povjesnicu, ali je 1854. odstupio. Bio je kraće vrijeme urednik *Gospodarskog lista* (zamjenjujući Ljudevita Vukotinovića Farkaša), a poslije Listopadske diplome i ukidanja apsolutizma opet se vratio u javni život, bivajući oduševljeno dočekan. Sudjelovao je na Banskoj konferenciji (1860.) te je izabran za zastupnika Zagreba u Hrvatskom saboru (1861.). Na Banskoj konferenciji se izjasnio u prilog obnavljanju 1848. godine prekinute hrvatsko-ugarske državne zajednice, sudjelovao je u izradbi jednoga programa te unije, a iz njegova pera nastalo je i vrlo pomirljivo pismo Varaždinske županije upućeno ugarskim vlastima. Na Saboru su se 1861. iskristalizirale nove političke stranke (Narodna stranka kao sljednica nekadašnje Ilirske stranke, Horvatsko-vugerska iliti unionistička stranka, te Stranka prava, a kasnije još i Samostalna narodna stranka), a Bogović je postao pristašom hrvatsko-ugarske unije na temelju narodne i političke ravnopravnosti. Svoje političke poglede izložio je u brošuri *Politische Rückblicke in Bezug auf Kroatien* (1861.). S obzirom da je revidirao svoja ranija politička gledišta, njegovi su ga tadašnji politički sumišljenici napustili, a kako je tisak bio uglavnom u rukama pristaša Narodne stranke, Bogović je napadnut zbog mađaronstva, te mu je predbacivano da je u njemu oživjela majčina mađarska krv. Dotad slavljani pisac i političar, postao je nepoželjnom osobom. Zbog

toga se odrekao zastupničkog mandata. Godine 1864. izabran je za predsjednika Čitaonice zagrebačke, ali je ona doskora ukinuta kao stjecište političke oporbe. Ponuđen mu je 1865. visok položaj u Hrvatskoj kancelariji, ali ga je odbio želeći samo biti saborskim zastupnikom, što je i postao 1865. kada je izabran u Zagrebu. Potom je 1867. imenovan zagrebačkim velikim županom, a 1871. državnim tajnikom i savjetnikom hrvatskog ministra u Budimpešti. Od 1866. je bio član JAZU. Nakon umirovljenja (1875.) vratio se u Zagreb i potpuno povukao iz političkog života. Osim pjesama i proze na hrvatskom jeziku, pisao je pjesme i brošure i na njemačkom jeziku, te je i prevodio radove s njemačkoga jezika. Skupljao je narodne poslovice, zagonetke i pjesme. Bavio se i publicističkim radom te je pisao o kulturnim, političkim i gospodarskim problemima. I najžešći kritičari mu priznaju da je jedan od tvoraca hrvatske novele, najistaknutiji hrvatski pisac 1850-ih godina i važna književna karika između preporodne književnosti i realizma Augusta Šenoe, čija djela imaju veliku književnopolitičku važnost.⁵

Mirko Bogović i mađaroni, odnosno Ugarska

U mađarskoj historiografiji se Mirko Bogović spominje i kao pisac (Imre Bogovics), ali ponajprije kao veliki župan zagrebački, član i bilježnik (funkcija slična tajniku sabora, dakle neposrednom pomoćniku predsjedavajućega u vođenju sjednice) Doma velikaša ugarskoga sabora, član ugarske delegacije i ministar savjetnik hrvatskog ministarstva u ugarskoj (zajedničkoj) vladi. Mađarske tiskovine su ga uvijek isticale kao hrvatskoga domoljuba, koji se nakon Listopadske diplome od protumađarskoga ilirca (u ilirskom pokretu su Mađari uvijek „vidjeli” panslavenski, odnosno južnoslavenski pokret usmjeren na razbijanje ugarske države, a u širem kontekstu i na razbijanje Habsburške Monarhije) preobrazio u zagovornika hrvatsko-ugarske unije. O tome je pisao i budimpeštanski list *Vasárnapi Újság* u broju 48. od 25. studenoga 1860. pod naslovom *Bakljada*, u kojemu je izvijestio kako je u Zagrebu ...uoči imendana slavenskoga pjesnika Mirka Bogovića 4. ovoga mjeseca pjesnik počašćen bakljadom te je tom prigodom došlo do mirnih demonstracija u cilju pobratimljenja mađarskoga i hrvatskoga naroda.⁶

3 József Szinnyey, *Magyar irók élete és munkái*, <http://mek.oszk.hu/03600/03630/html/b/b02132.htm>. (15. travnja 2016.).

4 Kušlan se nakon proglašenja Oktroiranog ustava u ožujku 1849. zauzimao za uspostavu mađarsko-slavenskoga saveza protiv Austrije. Tijekom apsolutizma mu je 1857. zabranjen odvjetački rad, a nakon vraćanja ustavnoga stanja (1860.) bio je zastupnik u Hrvatskome saboru. Protivio se suradnji s Bečom te je umjesto nje zagovarao zajedničku hrvatsko-mađarsku borbu protiv centralizma, kao i politiku austroslavizma.

5 <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=8407> (preuzeto: 15. travnja 2016.).

6 *Fáklyásmenet. Mi újság*, u: *Vasárnapi Újság*, Budapest, (48. szám) 1860. november 25. <http://www.epa.oszk.hu/00000/00030/00352/datum09710/cim109718/cim209731.htm>

Isti list je 26. svibnja 1867. (br. 21.) cijelu naslovnicu i drugu stranicu posvetio Bogoviću o komu detaljno piše poznati povjesničar, akademik Gyula Pauler (rođen u Zagrebu 1841.; njegov otac Tivadar Pauler bio je sveučilišni profesor i ministar) u članku naslovljenom *Imre Bogovics*. U njemu se kaže da su se od vladanja Ferdinanda I. Hrvati više puta sukobili s Mađarima, pa su tako bili protiv Boeszkaya, Bethlena, Tökölya, Rákóczyja kao i revolucionarne 1848./1849.: *Premda je Hrvatska bila pod austrijskim utjecajem, ipak se nije odvojila od Ugarske, nego je međusobni odnos poslije krize uvijek obnavljan, pače sada je čak i još više učvršćen, što se ima zahvaliti činjenici da je među Hrvatima uvijek bilo muževa koji su uvidjeli potrebu za očuvanjem saveza s Ugarskom. Takav je i Mirko Bogović, danas duša Unionističke stranke u Hrvatskom saboru.*⁷ Autor napominje da je pjesnikov otac bio upravitelj imanja kraljevskog personala Zsigmonda Szögyénya, a majka mu je Mađarica iz županije Željezno, rođakinja obitelji Szögyény.⁸ Navodeći daljnje podatke iz životopisa, ističe da je Mirka Bogovića kao 14-godišnjega dječaka predstava *Gróf Benyovszky*, odigrana na varaždinskoj pozornici, oduševila i usmjerila prema literaturi, a vojne vježbe održane u Zagrebu pod ravnanjem tadašnjega bana grofa Gyulaya usmjerile su ga prema vojnome pozivu, premda se tomu protivio njegov otac. Gyula Pauler ističe da se Bogović pridružio ilirizmu koji je doskora iz umjetničkoga prerastao u politički pokret okrenut protiv Mađara. sijući mržnju protiv „azijske tatarske rase”. Autor napominje da su Mađari imali pravo kada su osporavali nekadašnjoj Slavoniji prava koja su si preuzeli od Hrvatske (zajedno s nazivom), premda su *Zagrebačka, Varaždinska i Križevačka županija izvorno pripadali Ugarskoj*, za razliku od Hrvatske (točnije Dalmacije) koja je imala starodavna prava. No, smatra da su Mađari tijekom javno-pravnih prijevora *više podbadali Hrvate, nego li ih toliko tlačili*, ali su te primjedbe i osporavanja u hrvatskome narodu izazivale bijes tim prije *...što Hrvati ne samo što su htjeli očuvati svoju naciju, nego su htjeli postati velikom nacijom.*⁹ Kako im se to nije priznavalo, mađarska *nipodaštavanja su jamačno izazivala bol kod ljudi kakav je Bogović koji je postao jedan od najsrčanijih iliraca, premda za razliku od ostalih, on nije bio pristaša odvajanja od Ugarske.*¹⁰ Pauler napominje i poznati događaj sa zagrebačke restitucije 1845. kada je pobijedio unionist Josip Žuvić protiv Benka Lentulaya, oca Bogovićeve ljubljene Ljubice. Tada je Bogović ranjen u sukobu s oružništvom poslije čega se povukao kod rodbine u Aradsku

županiju. Revolucionarne 1848. u Rijeci se pridružio banu Jelačiću te je poslao ostavku ugarskom ministru trgovine Klauzálu. U Varaždinu je počeo pripreme za očekivani ratni sukob, ali se razočarao nakon uvođenja apsolutizma. Pauler smatra da je Bogovićev *Frankopan* bio uradak koji je ovjekovječio njegova omiljena junaka, ali i u kojemu se jasno očitovao kao glasnogovornik suživota s Mađarima, jer su ga *...prošlost i sadašnjost uvjerile da su blagostanje i sloboda hrvatskoga naroda bile moguće i bit će moguće samo u zajednici s Mađarima*. Pauler sa žaljenjem zaključuje da su Narodna stranka, vladini ljudi i javno mišljenje u Hrvatskoj *lažirali prošlost učeći mlade naraštaje povijesti koja je utemeljena na izokrenutim činjenicama i nespornostima, uljuljkujući se u san o jednome južnoslavenskome carstvu nastalom na ruševinama Turske, a čija će jezgra i voditeljica biti hrvatska nacija. Hrvatska inteligencija se sasvim otuđila od mađarske, te braću više ne traži preko Drave kao pretci, nego u Crnoj Gori i na dnu Balkana... Malo ih je poput Bogovića koji uviđaju da ukoliko se sanjano carstvo ikada ostvari, u njemu će vodeću ulogu imati starovjerni (pravoslavni – op. autora) Srbi, a ne katolički Hrvati.*¹¹ Autor piše i o tome kako je nakon ukidanja apsolutizma do tada proganjani Bogović pozdravljen od hrvatske vlade s oduševljenjem, ali je njegova popularnost počela nestajati dočim su prepoznali njegove simpatije prema Mađarima. Na Banskoj konferenciji se zauzeo za ujedinjenje s Mađarima, a zatim je *...sudjelovao i u izradbi jednoga programa unije zajedno s grofom Julijem Jankovićem, Mažuranićem, Pricom, Vukotinovićem koji je davao povlastice Hrvatima i uporabi hrvatskoga jezika, a u kojemu se tražilo puno manje od onoga što je ugarski sabor ove godine samoinicijativno ponudio. No, Mažuranić je nakon kancelarskoga imenovanja držao dobrim da opovrgne sudjelovanje u izradi ovoga programa, a Bogović je tvrdio suprotno.*¹² Iz njegova pera poteklo je i pomirljivo pismo Varaždinske županije upućeno mađarskim vlastima, koje je sasvim suprotno okružnici Zagrebačke županije *koje Mađar jedva može pročitati bez zlovolje*. Bogović je bio zastupnik upravo Zagreba 1861. te se dosljedno borio za uniju, ali je ostavši u manjini napustio Sabor koji je potom u Zak. članku 42. iz 1861. pokidao sve veze s Ugarskom. Autor hvali pjesnikov čvrsti otpor Schmerlingovu apsolutizmu i na gradskim i na županijskim skupštinama. Odbio je ponuđene mu sinekure te se nastavio boriti u Saboru za uniju. Nije ga bilo u Strossmayerovoj kraljevinskoj deputaciji koja je 1866. neuspješno pregovarala u Pešti. Premda je javno mišljenje bilo protiv njega, Bogović je ostao dosljedan svojim stajalištima. *Kada je u studenom 1866. cijeli Zagreb slavio postavljanje spomenika banu Jelačiću,*

7 *Bogovics Imre*, u: Vasámapi Ujság 1867. 14. évf. 21. sz. május 26.

8 Isto.

9 Isto.

10 Isto.

11 Isto.

12 Isto

samo je njegov prozor u znak prosvjeda ostao u mraku. Zbog toga su demonstrirali pred njegovim stanom, razbili su mu prozore, a kada su u proljeće ove godine proširili glas da je pozvan u ministarstvo u Peštu, pokušali su ga spriječiti prijeljama. Njegovi su se sumišljenici uplašili od galame, ali ne i on. Ukoliko na koncu ne dođe do ujedinenja, to zasigurno ne će biti njegova grješka.¹³

Na koncu Gyula Pauler daje i pjesnikov opis: Bogović je po vanjštini sitan čovjek smeđe kose i očiju, s izvanredno živom gestikulacijom. Iz očiju mu zrcali srdačna dobrota i neustrašiva hrabrost. Dobro govori mađarski, a u razgovoru voli hrabre pjesničke, ali uvijek dobro pogođene usporedbe. Njegova duša usmjerena je na tihi, znanstveni i književnički rad. Član je JAZU-a, jedan od najodličnijih pjesnika u Hrvata, a politikom se bavi samo iz domoljublja, a ne radi ambicije. On nije parlamentarni vođa, nego svojoj stranci smjer daje karakterom, djelima. Čovjek je na čija čvrsta uvjerenja nitko ne utječe, i koji ako pogriješi, ima snage i samostalnosti – poput Svetog Pavla – priznati svoje zablude i iskupiti se za njih.¹⁴ Tekst je ilustriran Bogovićevo fotografijom uz sljedeće retke: Žustro je s isukanim mačem skočio i zamahnuo na zapovijedajućega poručnika koji je odbio napad te je jednim udarcem oborio Bogovića na zemlju. Oružništvo je zapucalo, pa je Bogovića, kada je teško ustao sa zemlje, još i metak pogodio. Ipak su ga njegovi uspjeli izbaviti, no trinaest drugih iliraca je razbješnjela, napadnuta talijanska vojska ubila. Radi istrage ovoga izgreda sastavljeno je mješovito povjerenstvo od vojnih osoba i civila koje je svoje izvješće poslalo u Beč. Ono je ostalo neriješeno...¹⁵

Antal Csengery je u svojim memoarima u svezi sklapanja Hrvatsko-ugarske nagodbe i pitanja razvojačenja Vojne krajine zapisao kako su se varaždinska i đurđevačka pukovnija bezbolno mogle vratiti u sastav građanske Hrvatske, jer je tamo živjelo mirno pučanstvo koje se bavi zemljoradnjom, no da je utjelovljenje drugih krajeva bilo vrlo teško provodivo. Naime, tamošnje je siromašno pučanstvo već stoljećima živjelo od plaće koju je za graničarsku službu dobivalo od Dvora, plodnoga zemljišta je jedva bilo, a industrije nimalo. Kada su im prestale stizati plaće, onda su se krajišnici okrenuli pljačkanju. Zbog toga se Hrvatski kraljevinski odbor pribojavao razvojačenja cijele Vojne krajine. S tim u vezi su Ferenc Deáka pojedini članovi hrvatskog izaslanstva upozorili kako se ne bi trebalo žuriti s povratkom svekolikoga područja Krajine u ustavnopravni i upravni poredak Trojedne Kraljevine. Csengery je o tome zabilježio sljedeće: *Oni žive od prihoda drugih pukovnija. Kako se veli: Die übrigen Brüder*

unterstützen sie. Bilo bi opasno pokušati ih uključiti u građanski život, barem dok se vlada ne pobrine da se na tom području podigne i razvije nekakva industrija, pa da tamošnje pučanstvo dobije mogućnost za zaradu. Mirko Bogović, hrvatski pjesnik, a sadašnji veliki župan zagrebački, rekao je Deáku, da bi u slučaju da se danas ukine ova Gornja krajina, za dva tjedna Zagreb bio opljačkan. Deák je razgovarajući o tome s barunom Rauchom spomenuo Bogovićevo mišljenje, na što je Rauch izjavio da je Bogović pogriješio. - Kako? – pitao je Deák. - Zato što ne bi opljačkali samo Zagreb, nego i Ljubljanu – odgovorio je Rauch.¹⁶

Bogović je opetovano izabran i u većinski unionistički saziv Hrvatskoga sabora koji je konstituiran 8. siječnja 1868. i koji je sklopio Nagodbu s Ugarskom.¹⁷ One je večeri kada je nagodba usvojena ...u Zagrebu održan mimohod uz upaljene baklje i glazbenu pratnju. U povorci je sudjelovalo petstotinjak prominentnih Zagrepčana, koje je pratilo mnoštvo naroda. Oni su prvo posjetili baruna Levina Raucha i našičkoga grofa Ladislava Pejačevića, a zatim su pošli do predsjednika sabora Antuna Vakanovića, te Josipa Žuvića, Roberta Zlatarovića, Mirka Šuhaja, biskupa Šoića i Petrovića. Na koncu su svoju radost podijelili i poštovanje odali Mirku Bogoviću, velikome županu zagrebačkome.¹⁸

Bogovićev rad u Pešti

Iz pisanja mađarskoga tiska vidljivo je da su Mirka Bogovića doživljavali kao iskrenoga zagovornika hrvatsko-mađarskoga prijateljstva i unije.¹⁹ Zbog toga i ne čudi što je i u Pešti primljen sa simpatijama. Poslije sklapanja Nagodbe su se na CXXIV. sjednici Doma velikaša zemaljskog sabora, održanoj 25. studenoga 1868. pod predsjedanjem baruna Györgya Majlátha, nakon dvadeset godina, opet pojavili hrvatski zastupnici. Sjednici su u ime Vlade nazočili grof Gyula Andrásy, grof György Festetics, grof Menyhért Lónyay i barun Béla Wenckheim.

13 Isto.

14 Antal Csengery, *Hátrahagyott iratai és feljegyzései*, Budapest, 1928., str. 202.

15 Vidi: <http://keptar.oszk.hu/html/kepoldal/index.phtml?id=48684>

16 Csengery, *Hátrahagyott iratai és feljegyzései*, str. 202.

17 Od ranijih članova iz redova unionista ponovno su izabrani: Mirko Bogović, grof Ladislav Pejačević, Robert Zlatarović, Antun Stojanović, Aurel Kušević, Mirko Šuhaj, odnosno Koloman Bedeković, Antun Vakanović, Janko Car, Ladislav Kukuljević, grof Julije Janković, Mauro Broz, Miroslav Kraljević, grof Miroslav Kulmer, Ignjat Brlić, barun Lazar Hellenbach, Aleksandar (Sándor) Fodróczi, Josip Žuvić, Jovan Živković, Stjepan Hrvoić, kanonik Stjepan Vuković, Lajos Raizner, itd.

18 Pesti Napló. 30. rujna 1868. (srijeda) broj 224-5528. *A Horvát-szlavon országgyűlés szept. 24-én.*

19 O Bogoviću piše i *Magyarország és a Nagyvilág* 1871. 11. sz. arczk. te *Magyar Könyv-Szemle*. 1880. LIII. I.

Predsjedavajući je zasjedanje otvorio u 13 sati, a zatim je bilježnik Pál Rajner pročitao zapisnik sa sjednice od 23. studenoga 1868. koji je potom ovjeren. Predsjedavajući je potom kazao: *Sretan sam da mogu gospodi velikašima priopćiti da su se u Domu pojavili svi članovi koje je Hrvatski sabor izabrao u Dom velikaša sukladno članku 36. i 37. usvojenoga Zak. članka XXX. iz 1868.* (Hrvatsko-ugarske nagodbe, op. autora). *Molim domara da ih izvoli uvesti.* Članovi Doma iz Hrvatske ušli su u vijećnicu dočekani oduševljenim uzvicima *Živio*, te su zauzeli svoja mjesta. Poslije toga je biskup Vjekoslav Šoić na hrvatskom jeziku kazao: *Preuzvišena i presvjetla gospodo visoke gornje kuće! Sabor Kraljevine Hrvatske, Slavonije, i Dalmacije osvjedočen od neobhodne nužde sdruženja sa kraljevinom ugarskom na temelju teškog iskustva, što ga imadiaše tekom 20 godina zaključiti ponoviti onu staru svezu, koja obstoja između jedne i druge kraljevine pod obrambom krune Svetoga Stjepana. Djelili su Hrvati i Slavonci kroz mnogo stotlje svu sreću i nesreću sa prvimi svojim susjedi. Sa Ugri, sa vašimi Gospodo djedi, i pradjedi, i eto današnjim danom stupamo mi biskupi, dostojanstvenici i velikaši u ovu visoku kuću, da međusobnim državopravnim radom učestimo za blagostanje kraljevine naše. Mi vas gospodo ove visoke kuće najsrdačnije pozdravljamo, i kao vjerni potomci otacah naših želimo žrtvovati sve sile naše na veću korist i sjajnost krune Sv. Stjepana. Dan ovaj, koji epochu sačinjava u dogodovščini kraljevine Ugarske, kao i u dogodovščini kraljevinah Hrvatske Slavonije i Dalmacije budi nebeskim blagoslovom i početkom one sreće, koju mi svi otačbini našoj želimo.*²⁰ Njegov je govor dočekan dugotrajnim pljeskom, a zatim se nazočnima na hrvatskom jeziku obratio i barun Ferdinand Inkey, koji je izlaganje nastavio na mađarskom jeziku, a vjerodajnicu je pročitao na hrvatskom. Predsjedavajući i svi članovi Doma su, ustavši sa svojih stolica, odali počast hrvatskim kolegama koje je potom kao „hrvatsko-slavonsku braću” pozdravio predsjedavajući, kazujući da dijeli čuvstva svekolikoga Doma. Njegov emocijama nadahnuti govor bio je iskaz bratske ljubavi prema Hrvatima koji su nazočni pozdravili gromoglasnim pljeskom. Odvratilo mu je opet Ferdinand Inkey na hrvatskome jeziku kazavši: *Uzvišena i presvjetla gospodo! Čast mi je u ime svoje mile domovine srdačno odzdraviti vaš bratinski pozdrav, te izraziti svoju zahvalnost nad čuvstvu što ga vidim od uzvišene kuće velikašah prema posestri nam kraljevini DHS.*²¹ Govor je završio

na mađarskome jeziku uz oduševljene uzvike *Živio* (na mađarskom jeziku: *Éljen!*).

U nastavku je grof János Cziráky kazao da je nagodbom stvorena zajednica, pa je u delegaciju koja će s Dvorom rješavati zajedničke poslove potrebno izabrati i jednoga člana iz Hrvatske. No, kako su delegacije u Beču i Budimpešti već počele raditi, predložio je da se odmah pristupi izboru hrvatskoga člana. Predsjedavajući je dometnuo da će narednoga dana delegacija održati svoje zasjedanje, pa je stoga prijedlog na mjestu. Održano je glasanje nakon kojega je grof Cziráky priopćio da je od 87 glasova njih 86 dobio Mirko Bogović, veliki župan zagrebački koji je time postao članom ugarske delegacije.²² Nazočni su uzvicima *Živio* pozdravili Bogovićev izbor, a predsjedavajući je kazao da će o tome obavijestiti predsjedništvo Ugarske delegacije. Grof Antal Mailáth je na kraju sjednice rekao da je potrebno provesti ovjeru izvataka iz zapisnika koji govori o izboru člana delegacije kako bi veliki župan Mirko Bogović mogao verificirati svoje članstvo u delegaciji. Radi toga je prekinuo sjednicu na deset minuta, poslije čega je pročitao izvadak iz zapisnika koji se odnosi na Bogovićev izbor.²³

Mirko Bogović bio je vrlo cijenjen u Ugarskom saboru što svjedoči i činjenica da je na VIII. zemaljskoj sjednici Doma velikaša, održanoj 20. travnja 1869. (kada su izabrani članovi triju stalnih povjerenstava: za pravosuđe, financije i promet), dobio 65 glasova (glasovalo je 68 članova) te je izabran za člana povjerenstva za financije.²⁴

Jednako je tako dobro prošao i na izborima za bilježnike Gornjega saborskoga doma. Na II. zemaljskoj sjednici Doma velikaša, održanoj 27. travnja 1869., bilježnik grof János Cziráky priopćio je rezultat izbora za bilježnike koji je održan na koncu prethodne sjednice. Od 124 predana glasačka listića najviše glasova (svih 124) dobio je grof Frigyes Wenckheim, dok je Mirko Bogović zajedno s grofom Sándorom Apponyem dobio 123 glasa.²⁵

20 Az 1865. decz. 10-dikére hirdetett országgyűlés nyomatványai, CXXIV ülés. str. 523-524. [http://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1865_01/?pg=543&layout=s&query=SZO%3D\(Bogovics\)](http://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1865_01/?pg=543&layout=s&query=SZO%3D(Bogovics))

21 Isto, str. 524.

22 Iz Zastupničkoga doma su od Hrvata u delegaciju izabrani Mirko Šuhaj, Josip Žuvić, Koloman Bedeković i grof Ladislav Pejačević. Vidi: Sándor Matlekovits, *Magyarország államháztartásának története 1867-1893. Bevezető rész.*, Budapest, 1894.

23 Spisi Doma velikaša FI-1869-13 (1869-I-28), Dnevnik Doma velikaša FN-1865-124 (1865-I-525), FN-1869-2 (1869-I-4) FN-1869-72 (1869-I-385).

24 Saborski spisi saziva koji je mandat započeo 20. travnja 1869. Spisi Doma velikaša 1869. Sv. I. (*Az 1869. évi ápril 20-dikára hirdetett Országgyűlés nyomatványai. Főrendiházi irományok, 1869. I. kötet, 1-126. sz. Irományszámok – 5. VIII. ülés 43. jegyzőkönyvi pont. Jelentése a nagyméltóságú főrendi ház szavazatszedő bizottmányának a közjogi és törvénykezési, a pénzügyi és a közlekedésügyi állandó bizottmányok megválasztására beadott szavazatok eredményéről.*) http://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FI-1869_01/?pg=1&layout=s

25 Isto.

Uz njih su izabrani i barun László Majthényi te grofovi Lajos Tisza i Ede Teleki (s po 122 glasa) odnosno grof Fülöp Sigray i barun Gyula Nyáry (s po 121 glasom). Predsjedavajući je zamolio da nakon ovjeravanja zapisnika izabrani bilježnici budu ljubazni odmah zauzeti svoja mjesta.

Uoči idućega saborskoga zasjedanja u Zagrebu je 9. rujna 1869. počela trodnevna svečanost banske instalacije Levina Raucha. Gyjuro Szabó je pišući o tome ustvrdio da je u Mirka Bogovića, velikoga župana zagrebačkog, za vrijeme dok je na Črnomercu ljubazno pozdravljao bana *ponovo provrila mađarska krv njegove majke*.²⁶

Mirko Bogović je 4. kolovoza 1870. - prilikom ponovnoga saborskoga zasjedanja - izabran za člana ugarske delegacije.²⁷ Naime, u Domu velikaša je toga dana proveden izbor službenih osoba Sabora koji se obnavljao svake godine. István Pankovics je predložio da se potvrde na svojim funkcijama svi izabrani dužnosnici i članovi odbora, što je s općim odobravanjem prihvaćeno. Predsjedavajući je taj izbor potvrdio (glasovalo se ustajanjem sa svojih mjesta), a zatim je ministar pravosuđa Boldizsár Horváth kazao da se očekuje da će kralj već u rujnu sazvati delegaciju, pa stoga u ime Vlade predlaže da se odmah obavi izbor članova delegacije kako se za to ne bi trebao u rujnu ponovo sazivati Dom. Predsjedavajući je odredio da se izbor

provede, što je i učinjeno. Za članove ugarske delegacije izabrani su: grof Antal Majláth, grof Lajos Haynald, grof Antal Szécsen, barun Lajos Jósika, Mirko Bogović (dobio je sva 54 glasa), grof György Károlyi, grof Sándor Erdödy, barun József Vécsey, grof Antal Szapáry, grof Ferencz Zichy, grof Géza Szapáry, barun Béla Wenkheim, barun Viktor Mesznil, grof Sándor Apponyi, grof György Almássy, László M. Szógyényi, grof László Csáky, grof György Apponyi, barun Lajos Vay i grof Henrik Zichy.²⁸

Naime, prema odredbama Austro-ugarske nagodbe Dvojnu Monarhiju su povezivali osoba kralja te tri zajednička ministarstva: obrane, vanjskih poslova i za ta dva ministarstva nužne financije. Osim zajedničkih ministarstava organi središnje vlasti bile su i delegacije dvaju državnih parlamenata (Carevinskog vijeća i Ugarskog sabora) kojima su zajednički ministri bili odgovorni. Delegacije nisu činile zajedničko zakonodavno tijelo, nego su postupale samo unutar svojih nadležnosti po strogo propisanom postupovnom redu. Sazivao ih je vladar radi odlučivanja o zajedničkim pitanjima jednom godišnje na zasjedanje u Budimpeštu ili Beč, ovisno od toga gdje je on u to vrijeme boravio (ali ih je mogao načelno sazvati u bilo koje austrijsko pokrajinsko središte). Maksimalni broj članova delegacije bio je šezdeset, ali su oba dijela Monarhije na svojim saborima odlučivala o konkretnom broju članova njihove delegacije. Ugarska je birala šezdeset članova i to četrdeset u Zastupničkom domu, a dvadeset u Domu velikaša. Nakon Hrvatsko-ugarske nagodbe u delegaciji su sudjelovala i petorica Hrvata (u prvu kvotu birana su četiri, a u drugu jedan delegat iz Hrvatskoga sabora).²⁹ Mandat

26 Gyjuro Szabó, *Instalacija nagodbenog bana barona Levina Raucha godine 1869*, Zagreb, 1938., str. 15.

27 O poslijenagodbenome razdoblju ugarsko-hrvatske povijesti iz pera mađarskih autora vidi *inter alia*: László Katus, *Hungary in the Dual Monarchy 1867-1914.*, Boulder, Col. - Highland Lakes, N.J. - New York, Social Science Monographs, Atlantic Research and Publications, Columbia University Press, [2009] 2008. (Atlantic Studies on Society in Change No. 132.) VII, 549.; Isti, Deák Ferenc és a horvát kiegyezés, u: *Deák és utódai. Magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában*. Pécs, 2004., str. 45-72.; Imre Ress, Informális hatalmi tényezők a dualizmus kori magyar-horvát kormányrendszerben. (Kormányzattörténeti adalékok a báni kinevezés gyakorlatához és a bán minisztertanácsi részvételének alakulásához 1869-1876.), u: Dinko Šokčević (Sokcsévits Dénes) (ur.), *Mint nemzet a nemzetel.../Kao narod s narodom*, Budapest, 2011., str. 51-69.; Isti, A horvát liberalizmus irányzatai különös tekintettel a magyarországi nemesi liberalizmusra, *Magyar Tudomány*, Budapest, 169(2008)1., str. 35-46.; Isti, Deák und der ungarisch-kroatische Ausgleich, u: István Fazekas, Stefan Malfér und Péter Tusor (ur.), *Széchenyi, Kossuth, Batthyány, Deák. Studien zu den ungarischen Reformpolitikern des 19. Jahrhunderts und ihren Beziehungen zu Österreich*, Wien, 2011., 249-263.; Dénes Sokcsévits (Dinko Šokčević), *Magyar múlt horvát szemmel*. Kapu Könyvek. Magyar a Magyarért Alapítvány, Budapest, 2004.; Isti, *Hrvati u očima Mađara, Mađari u očima Hrvata. Kako se u pogledu preko Drave mijenjala slika drugoga*, Zagreb: Naklada Pavičić, 2006.; Isti, *Horvátország a 7. századtól napjainkig*, Budapest: Mundus Novus Kiadó, 2011.

28 Dnevnik Doma velikaša, II. Sv. 1869. LXXIII. Zemaljska sjednica 4. kolovoza 1870. (Főrendiházi napló, 1869. II. kötet, 1870. augusztus 4-1871. április 15. Ülésnapok 1869-1872. LXXIII. Országos ülés). http://library.hungaricana.hu/hu/view/OGYK_FN-1869_02/?pg=185&layout=s

29 Od novijih uradaka vidi zbornik radova zagrebačkoga i budimpeštanskoga sveučilišta: Prof. Dr. Gábor Máthé- Prof. Dr. Barna Mezey, *Kroatisch-ungarische öffentlich-rechtliche Verhältnisse zur Zeit der Doppelmonarchie*, Budapest: Eötvös University Press, 2015. i to napose uratke: Dalibor Čepulo, *Entwicklung der Regierungsinstitutionen des Königreiches Kroatien und Slawonien (1868-1918)*, str. 31-103.; Gábor Máthé, *Der ungarische Rechtsstaat in der Zeit der Doppelmonarchie*, str. 105-185.; Ivan Kosnica, *Das Problem der Staatsbürgerschaft in Kroatien und Slawonien im Ausgleichszeitraum (1868-1918)*, str. 187-219.; Gergely Gosztonyi, *Die Lage des Königreichs Kroatien und Slawonien nach den Ausgleichen*, str. 249-263.; Barna Mezey, Emil Tauffer und Lepoglava (Gestaltung des Strafvollzugs in der zweiten Hälfte des 19. Jahrhunderts), str. 265-292. Vidi još: László (Ladislav) Heka, *A horvát-magyar kiegyezésről. Az 1868. I. tc. illetve az 1868. XXX. tc. elemzése*. Budapest: Jogtudományi Közlöny, 1997. 3. sz., str. 131-141.; Isti: *Az 1868. évi horvát-magyar kiegyezés a sajtó tükrében*. Acta Universitatis Szegediensis De Attila József Nominatae, Acta Juridica et Politica. Tomus LIV.

im je trajao jednu godinu, nakon čega se birala nova delegacija, ali su pojedini njezini članovi mogli biti ponovo izabrani. Ako je kralj raspustio sabor, onda je prestajao i mandat delegacije raspuštenoga sabora.

Svaka je delegacija raspravljala odvojeno, na javnoj sjednici, saslušala je zajedničke ministre, a zatim je većinom glasova usvojila zaključke koje su jedna drugoj pripočivale pismeno. Mađarska delegacija je te zaključke sastavljala na mađarskom, a austrijska na njemačkom jeziku uz ovjereni prijevod na jeziku druge strane. Ukoliko se tim putem ne bi složile, sastajale su se na zajedničkoj sjednici isključivo radi glasovanja. Zajedničku sjednicu mogle su tražiti obje strane, ako nakon trostruke pismene razmjene poruka nisu došle do usvajanja zaključka. Zaključci su se na zajedničkoj sjednici donosili većinom glasova. Prihvaćene zaključke je kralj sankcionirao, a zatim su preko ministarstva pripočene saborima te su ih ovi nepromijenjene prihvaćali kao zakonske članke. Najznačajnija ustavnopravna uloga delegacija ogledala se u utvrđivanju proračuna koji nakon njihova prihvaćanja u dvama saborima više nije bio raspravljan, nego su ga države morale realizirati onako kako su ga delegacije prihvatile. Osim toga su delegacije nadzirale rad zajedničkih ministara koji su se morali pojaviti na plenarnim zasjedanjima delegacija i sjednicama njezinih odbora te dati sva potrebna objašnjenja i informacije. Ministri su morali odgovoriti i na interpelacije delegacija kojima su bili politički i pravno odgovorni, pa su delegacije protiv pojedinoga ministra mogle pokrenuti sudski spor.

Saborski spisi Doma velikaša spominju Mirka Bogovića kao svoga člana (u svojstvu velikoga župana zagrebačkoga),³⁰ odnosno izabranoga člana delegacije.³¹ Dnevnicima Doma velikaša bilježe njegov izbor za bilježnika,³² njegovo djelovanje u svojstvu bilježnika,³³ te

se uz to u Spisima zastupničkoga doma spominje i odluka o njegovom umirovljenju.³⁴

Od 1871. do 1875. je radio u ugarskoj vladi kao savjetnik hrvatskoga ministra. Umirovljen je tako što mu je staž ministarskoga savjetnika priznat u trajanju od tri godine, deset mjeseci i jedanaest dana. Uz godišnju plaću od pet tisuća forinta stekao je pravo na otpremninu u visini jedne godišnje plaće. Mirovina mu je utvrđena u godišnjem iznosu od 2500 forinta.³⁵

U arhivu Ministarskoga vijeća Ugarske Bogovićevo se ime spominje u Zapisniku s 59. sjednice održane 17. srpnja 1872. kada je kao ministarski savjetnik Hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga ministarstva predstavio prijedlog zakona o sjedinjavanju ukinute Varaždinsko-đurđevačke i Varaždinsko-križevačke pukovnije, krajiških gradova Senja i Bjelovara te utvrde Ivanić i općine Sisak s Hrvatskom.³⁶ Na istoj sjednici savjetnik Bogović predložio je da će banskoga namjesnika Antuna Vakanovića za vrijeme njegova godišnjega odmora zamjenjivati odjelni predstojnik Prica,³⁷ a podnio je i prijedlog da se Robert Oršić, namjesnik dužnosti bjelovarskoga velikoga župana imenuje velikim županom Bjelovara.³⁸ Naposljetku je i u četvrtoj točki dnevnoga reda, kao izvjestitelj, predložio da se državni nadodvjetnik Josip Žuvić odlikuje srednjim križom reda Franje Josipa.³⁹ Mirko Bogović je na 64. sjednici Ministarskoga vijeća 18. kolovoza 1872. pod drugom točkom dnevnoga reda izvijestio o stavljanju izvan snage zakona o obiteljskim zadrugama broj IV. iz 1870. te o podupiranju zakonskoga prijedloga izrađenoga od strane Maksima Price, privremenoga čelnika zemaljske vlade.⁴⁰

Fasciculus 9, Szeged, 1998.; Isti: Hrvatsko-ugarska nagodba u zrcalu tiska, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* vol. 28. (1991) br. 2. str. 897-1440. Rijeka, 2007. na str. 931-971.; Isti: Hrvatsko-ugarski odnosi od srednjega vijeka do Nagodbe iz 1868. s posebnim osvrtom na pitanje Slavonije, *Scrinia Slavonica*, 8, Slavonski Brod, 2008, str. 152-173.; Isti: Hrvatsko-ugarski javnopravni prijepori, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, vol. 63, No.5-6. Zagreb, 2013. str. 1257-1292.; Isti: Hrvatski ban Karlo (Károly) Khuen-Héderváry i hrvatsko nacionalno pitanje, *Scrinia Slavonica*, 16, Slavonski Brod, 2016, str. 199-226.

30 Spisi Doma velikaša: *FI-1869-5* (1869-I-8, *FI-1869-10* (1869-I-23), *FI-1869-30* (1869-I-79).

31 Spisi Doma velikaša *FI-1869-13* (1869-I-28).

32 Dnevnik Doma velikaša (*FN-1865-124* (1865-I-524, *FN-1865-124* (1865-I-525).

33 Dnevnik Doma velikaša (*FN-1869-72* (1869-I-385).

34 Saborski spisi Zastupničkog doma (*KI-1875-610* (1875-XVII-Melléklet-110).

35 Spisi Zastupničkoga doma 1875. XVII. Sv. br. 610. (Képviselőházi irományok, 1875. XVII. kötet 610. sz. 10. Irományszámok 1875-610 (1875-XVII-Melléklet-110. oldal) 110 610. szám).

36 <http://adatbazisokonline.hu/en/adatbazis/minisztertanacsijegyzyokonyvek-1867-1944/adatlap/57968>. National Archives of Hungary - Electronic Records Department - Electronic archives project © 2010. K27187207171003.JPG, K27187207171004.JPG.

37 National Archives of Hungary - Electronic Records Department - Electronic archives project © 2010. K27187207171004.JPG.

38 National Archives of Hungary - Electronic Records Department - Electronic archives project © 2010. K27187207171004.JPG, K27187207171005.JPG.

39 Red Franje Josipa bio je posljednji viteški red Habsburške Monarhije. Rečeno odlikovanje dodjeljivalo se u ratu i miru, za izuzetne zasluge u unapređenju poljoprivrede, domaće industrije i trgovine, za dostignuća na polju umjetnosti i znanosti, za požrtvovni humanitarni rad kao i za i druge društvene zasluge. National Archives of Hungary - Electronic Records Department - Electronic archives project © 2010. K27187207171005.JPG.

40 National Archives of Hungary - Electronic Records Department - Electronic archives project K27187208181003.

Bogović kao prevoditelj

István Nyomárkay navodi da je Mirko Bogović značajan i s jezikoslovnoga aspekta i unošenja hrvatskih riječi u mađarski jezik, odnosno mađarskih pojmova u hrvatski jezik. Napominje da je on uglavnom prevodio zakonske tekstove, pa je time pridonio prihvaćanju stanovitih riječi iz jezika susjedne zemlje u pravnu terminologiju. Općepoznato je da su netom po doselidbi Mađara u današnju domovinu u mađarski jezik iz hrvatskoga (dijelom i iz slovenskoga jezika) ušle riječi koje su se odnosile na državnu upravu, kršćansku vjeru i pojedina zanimanja i ratarske namirnice, jer su one u hrvatskom jeziku već postojale, pa su ih pridošli Mađari prihvatili.⁴¹ To su riječi: *kralj (király)*, *međa (megye)*, ali je ona u mađarskom jeziku preuzeta kao naziv za županiju), *zalog (zálog)*, *kršćanin (keresztény)*, *svetac (szent)*, *večernja molitva (vecsernye)*, *mlin (malom)*, *mlinar (molnár)*, *gat, pribek, rob (rab)*, *straža (sztrázsa)*, *zob (zab)*, *sijeno (széna)*, *repa (répa)* itd. Preuzimanje ovih riječi znakovito je za prvo razdoblje nastanka hrvatsko-ugarske državne zajednice (12-13. stoljeće), a od 14. stoljeća je vidljivo prihvaćanje mađarskih riječi (uglavnom iz sfere društvenoga-javnoga života, prava, trgovine, odijevanja i zabave) u hrvatski jezik.⁴² Riječi *peres*, *bérmál*, *betyár*, *vitéz* (*peruš*, *bermati*, *bečar*, *vitez*) prihvaćene su u hrvatskome jeziku te su unesene u hrvatske rječnike. Tako je Faust Vrančić u svome rječniku istaknuo da je mađarski jedan od najplemenitijih europskih jezika te je u njemu jedna glava nazvana *Vocabula Dalmatica quae Ungari sibi usurparunt* te se spominju riječi *golub (galamb)*, *lopata (lapát)*, *petak (péntek)*, *sveci (szentek)*. István Nyomárkay kaže da su Vrančić (perfektno), Mikalja (vrlo dobro) i Jambrešić (solidno, jer je osam godina, od 1637. do 1645., djelovao u Temišvaru kao dušebrižnik katoličkih vjernika) dobro govorili mađarski, pa su dobro uočavali sličnosti. Ističe da su u kajkavsko narječje i u jezik Hrvata u zapadnoj Mađarskoj (gradišćansko-hrvatski) osim pojedinih riječi (*eršek*, *orgunaš*, *remeta*, *harc*, *harcuvati se*, *šereg*, *šipuš*, *šišak*, *biršag* itd.) ušli i stanoviti mađarski rečenični sklo-

povi odnosno konstrukcije koje su bile strane hrvatskoj gramatičkoj tradiciji.

Pozivajući se na profesora Hadrovicsa, kaže da su od početka 18. stoljeća (počevši od Pavla Rittera Vitezovića (1652.–1710.)) Hrvati pribjegavali jezičnom purizmu. P. Ritter Vitezović je u predgovoru svoga uratka *Odilyenje sigetsko* napisao da su ...*stranci nastanjeni u Hrvatskoj, kao i naša mladež pristigla iz stranih zemalja donijeli danas rasprostranjene riječi*, pa se uobičajilo govoriti *knez* (*comes*), umjesto *grof* (*Graff*), *žilj* (*lilium*) je zamijenio *ljiljan*, umjesto *trg* (*forum*) se pojavila *pijaca*, a *gospodičić* (*domicellus*) je zamijenio *kišur*.⁴³ U 19. stoljeću, a napose od Ilirskoga pokreta Hrvati su izražavali strah od mađarizacije, pa su se borili protiv mađarskoga jezika i preuzimanja mađarskih riječi. István Nyomárkay citira Antuna Nagya koji je u predgovoru svoga uratka *Novi i stari kalendar horvatski* (Buda, 1818.) napisao da nema skoro nijednoga naroda koji je toliko zaostao u njegovanju jezičnoga blaga, pravopisanju i nakladi knjiga kao što je to slučaj s Hrvatima. No, unatoč tome su se u Hrvatskoj ipak očuvale riječi uglavnom vezane za vojno nazivlje, te poštanske i željezničke službe) koje su doslovno prevedene iz mađarskoga jezika kao što su *čas(t)nik* (od mađarske riječi *tiszt*, umjesto njemačkoga naziva *Offizier*), *brzozaj* (od mađarske riječi *sürgöny*), *satnik* (*százados*), *domobran* (*honvéd*), *razvodnik* (*örvezető*), *desetnik* (*tizedes*), *red* (*rend*), *redar* (*rendőr*) *telečak* (*borju*). Od pravničke terminologije valja izdvojiti naziv *bilježnik* (*jegyző*), *javni bilježnik* (*kozjegyző*), *povjerenstvo* (*bizottság*, za razliku od njemačkoga izraza *Commission*), a napose izraz *pravni lijek* koji je doslovni prijevod mađarske riječi *jogorvoslat*. Nyomárkay kaže da su ove nazive u hrvatski jezik uveli prevoditelji čija imena uglavnom nisu sačuvana, ali je po njemu pravne tekstove prevodio Mirko Bogović koji je od 1871. do 1875. bio ministarski savjetnik u hrvatskome ministarstvu, a glede vojnoga nazivlja znamo da je autor mnogih riječi Bogoslav Šulek.⁴⁴

Profesor Hadrovics je govorio o približno tisuću zajedničkih riječi, a prof. Nyomárkay je uz pomoć prof. Stjepana Damjanovića proveo manje istraživanje o tome koliko današnji Hrvati prepoznaju mađarske uvedene. Petnaest riječi - *cikla*, *cipela*, *čipke*, *gazda*, *gulaš*, *hajduk*, *kartaš*, *lanac*, *palačinka*, *roštilj*, *salaš*, *soba*, *šator*, *tanjur*, *toranj* - su svi anketirani poznavali, kao i neke manje upotrebljavane riječi: *baršun*, *bunda*, *jarak*, *karika*, *kočijaš*, *kočije*, *kip*, *kopča*, *lepinja*, *lopov*, odnosno *bar*, *bitanga*, *cifra*, *cifrati*, *cifrast*, *dika*, *kefa*, *korov*, *lampaš*, *paprikaš*, *remek*, *tabla*, *tabor*, ili pak: *čardaš*, *dičiti*, *šogor*, *vanjkuš*, *varoš*, *vašar*. Nešto manje poznate u hrvatski jezik adaptirane riječi su *bakanča*, *doboš*, *fela*,

JPG, K27187208181004.JPG, K27187208181005.JPG. K27187208181006.JPG, K27187208181007.JPG.

41 István Nyomárkay: Nyelvi kölcsönhatása szavak tükrében. (A magyar–horvat nyelvi kapcsolatok multja es jelene), http://mta.hu/data/dokumentumok/i_osztaly/1_osztaly_szekfoglalok/Nyomarkay_szekfoglalo_2004115.pdf; István Nyomárkay, Sprachliche Wechselwirkung im Spiegel der Wörter, *Studia Slavica Academiae Scientiarum Hungaricae*, Volume 50, Issue 1-2, str. 1-14.

42 László Hadrovics, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, Köln–Wien: Akademai Kiado, Budapest–Bohlau Verlag, 1985., str. 550–554. Priopćava: István Nyomárkay, Nyelvi kölcsönhatása szavak tükrében.

43 Hadrovics, *Ungarische Elemente im Serbokroatischen*, str. 313.

44 Usp. bilj. 41.

čarda, betežan, betežljiv, betežnik, fijoka, orijaš, harmica, fajta, možar, šargarepa, jezero. Među riječima koje danas tek malo ljudi prepoznaje su *gingav* (u okolici Bjelovara), *đumber*, *pantljika*, *aldomaš*, *hasniti*, *hasan* (*hasna*) *marha* (*marva*), *marvište*, *plebanuš*, *cukor*, *šarga* – *šargast*, *ašov*, *sokač*, *hintov*, *inoš*, *jaraš*, *katana*, *čikoš*, *eškut*, *remeta*, *valovati*, *virostovati*, (*h*)*amišag*, *birov*, *biruš*. Hungarizmi su bili češći na području Zagrebačke, Varaždinske i Križevačke županije, dakle, među kajkavcima.

Što su narodnjaci pisali o Bogoviću

Profesorica Mira Kolar Dimitrijević se bavila pitanjem hrvatskih unionista, mađarona, dijelom i analizirajući pisanje brošure *Gradjanom i seljakom u Hrvatskoj i Slavoniji u oči izborah godine 1871.* koja se pojavila uoči saborskih izbora 1871. godine. Zaključila je da je među unionistima bilo mnogo osiromašenih plemića i svećenika, ali da im je svima karakteristika da su bili među osnivačima naprednih gospodarskih i kulturnih institucija u Hrvatskoj, te da su i oni bili zastupnici a gdjekad i nositelji progresa. Ističe da i navedena brošura ...*potvrđuje kojom su se metodom poslužili narodnjaci u procesu osvajanja vlasti i kako su, prikazavši unioniste kao lopove, ove potpuno eliminirali i iz redova opozicije u daljem političkom životu Hrvatske, pa se rijetko koji kasnije pojavljuje na političkoj sceni.*⁴⁵

U brošuri se Mirko Bogović spominje dva puta. Na stranici 175 stoji: *A da se nebi budi s koje strane narinuo narodu izborni red, koji nije u saboru stvoren, predloži saborski odbor pod predsjedništvom Mirka Bogovića u sjednici od 31. prosinca god. 1866. 'da proti svakomu jednostranomu po kruni izvest se imajućemu uređenju sabora trojedne kraljevine i uvednju izbornoga reda za nju svečano prosvjeduje, očitujući, da donle, dok se ujedinjenom voljom naroda i svietle krune zakonitim načinom sabor trojedne kraljevine neuredi i za nju izborni red ne uvede, narod trojedne kraljevine i njegova kralja veže i vezati ima jedino zakoniti izborni red od g. 1848, koga su ne samo narod, već i nj. veličanstvo kraljevi Ferdinand V. i sada sretno vladajući kralj Franjo Josip I. primili i na kojega su temelju saborisali sabori od godinah 1848, 1861. i 1865-6, te svoje znamenite po narod naš odluke i zakone stvarali; napokon da će narod naš samo onaj trojedne kraljevine sabor za zakonit priznati, koji će se na predidućem temelju sazvati. Svi narodni zastupnici i*

45 *Gradjanom i seljakom u Hrvatskoj i Slavoniji uoči izborah godine 1871.*, U Pragu. Tiskom Dra Ed. Gregera. http://www.google.hu/url?url=http://hrcaak.srce.hr/file/157955&ret=j&frm=1&q=&esrc=s&sa=U&ved=0ahUKEWiXsP-Usp3MAhUEJJoKHZGnDFoQFggbMAE&usg=AFQjCNHcmYaoFQXBo2Y6nJKwUSt_dO9wBA

*velikaši, medju kojimi potonjimi bijaše takodjer barun Levin Rauch, digoše se listom, i prihvatiše ovaj zaključak.*⁴⁶ U nastavku se navodi: *Bogovich Imre, izsluženi kapral baruna Radoševića pukovnije, njegovda vatreni ilirec i stihotvorec i magjarožder, koji je zazirao i od iste salate, jer je zelena, pak se zadovoljio bijelim i crljenim lukom uz pečenje: postao je velikim županom s plaćom od 4000 forinti. Dobio je visoki orden, bavio se proganjanjem županijskih činovnikah i sastavkom zakona o izsušenju Lonjskoga polja. Sada je u Pešti ministerialni savjetnik.*⁴⁷

Zaključak

Mirko Bogović je značajna ličnost hrvatske, ali i mađarske povijesti. Premda je bio vatreni ilirac, uvijek se čutio Hrvatom. Zbog toga je odbacio južnoslavensku orijentaciju, te se od 1861. godine priklonio ugarsko-hrvatskoj uniji. Saborska većina je zaključila da Hrvati svoju budućnost moraju tražiti u "jugoslavjanstvu".⁴⁸ U skladu s time je usvojen Zak. članak 58. iz 1861. *O narodnom jeziku*, a u kojemu se spominje da je to „jugoslavenski jezik”.⁴⁹ Unionisti su zastupali mišljenje da se jezik treba

46 Mira Kolar Dimitrijević, *Kako su narodnjaci pobijedili na izborima 1871.?* (Nepoznata brošura Ivana Mažuranića?), *Povijesni prilozi*, Vol. 14, No. 14. Zagreb, 1996., str. 63-207, na str. 175.

47 Isto.

48 Vidi Mirjana Gross, *Vijek i djelovanje Franje Račkoga*, Zagreb: Novi Liber, 2004.

49 Članak LVIII. O narodnom jeziku glasi:

Da se jeziku narodnome podieli ono dostojanstvo, kojega po pravu i Božjem i čovječjem ide, bude zaključeno:

1. *Jezik jugoslavenski trojedne kraljevine izjavljuje se ovim za savkoliki obseg trojedne kraljevine za jedino i izključivo službeni jezik u svih strukah javnoga života;*

2. *Sve oblasti bez iznimke u obsegu trojedne kraljevine, kao i one više oblasti, koje izvan obsega iste kraljevine stanovale budu, isto tako i sve skupštine i sabori trojedne kraljevine u svih svojih viećanjah, dopisih, odpisih, odlukah, rješitbah i ostalih javnih spisih, kao i u svih službenih odnošenjih imaju se jedino služiti jugoslavenskim jezikom trojedne kraljevine;*

3. *Učevni zavodi, mužke i djevojačke, više i niže učione, budi javne budi privatne i sva zakonom potvrđena domaća društva bez razlike, imaju u svih službovanjih, predavanjih i pismenih djelah služiti se jedino jezikom jugoslavenskim trojedne kraljevine;*

4. *Oblasti crkvene u obsegu trojedne kraljevine budi kojega vjeroispovijedanja dužne su u obćem medju sobom i s inimi domaćimi oblastmi služiti se jedino jugoslavenskim jezikom trojedne kraljevine; isto se razumieva i u knjigah matičnih (Matriculae);*

5. *Svakomu je prosto služiti se u svih spisih latinskim i ćirilskim pismom.*

6. *U gradu Rieci imade se radi izvanrednih okolnostih, u političkom, sudbenom i trgovačkom medjusobnom službovanju – izuzamši javno podučavanje i nastavu uobće – na jezik talijanski*

zvati hrvatskim, pa su se suprotstavili narodnjačkim stajalištima. Njihovo nezadovoljstvo je kulminiralo na 41. saborskoj sjednici 13. srpnja 1861., nakon što je zastupnik Slavoljub Vrbanić uvrijedio grofa Julija Jankovića, zbog čega je sabornicu napustio 31 pristaša Ustavne narodne stranke (u dvorani su od unionista ostali Mirko Šuhaj, Robert Zlatarović, Mirko Bogović i Levin Rauch). No, odlazak unionista nije spriječio Sabor u donošenju odluka, jer je i bez njih postojala dvotrećinska većina koja je po Poslovniku bila potrebna za odlučivanje. Hrvatski je sabor nakon toga, 23. srpnja 1861., usvojio Zakonski članak 42. iz 1861., koji je postao političkim programom Narodne liberalne stranke. Na temelju istoga, Hrvatsku s Ugarskom nije vezalo ništa doli vladar, pa su prema tomu dvije kraljevine bile u personalnoj uniji.

Unatoč tome je 1868. sklopljena Hrvatsko-ugarska nagodba čiji vjeran pristaša je bio Mirko Bogović koji je u to vrijeme i nakon nagodbe obnašao dužnost velikoga župana Zagrebačke županije, člana Doma velikaša Ugarskog sabora, člana Ugarske delegacije, saborskoga bilježnika, te ministarskoga savjetnika u hrvatsko-slavonsko-dalmatinskom ministarstvu ugarskoga Ministarskoga vijeća. Sve to ga čini važnom osobom hrvatsko-ugarske državne zajednice.

Summary

Croatian Poet and Politician Mirko Bogović in Hungarian Constitutional History

Keywords: Mirko Bogović, Križevci, grand prefect of Zagreb, ministerial adviser in Budapest, member of the delegation of the Hungarian Parliament, Unionist politician

Mirko Bogovics (known as *Bogovich Imre* in Hungarian historiography and *Emerich Bogovich* in German transcription) was a Croatian poet, lawyer, supporter of the Illyrian Movement, and – after the Croatian-Hungarian Compromise – state secretary of the Hungarian Royal Croatian-Slavonian-Dalmatian Ministry in Budapest. He played an important role not only in Croatian, but also Hungarian constitutional history. Although his poetic activity is known in Hungary, he is more significant as a politician, ministerial adviser, great prefect of Zagreb, and above all member of the Hungarian Parliament's House of Magnates and Croatian representative in the Hungarian delegation, which decided on the most important tasks in the Austro-Hungarian Monarchy together with the Austrian delegation.

Translated by Aleksandar Livazović

obzir uzeti, te se gradjanom i korporaciam tamošnjim, jeziku jugoslavenskomu nevjestim dozvoljava za sada jošte poraba jezika talijanskoga. – U dopisivanju ipak i službovanju sa domaćimi oblastmi trojedine kraljevine imade se grad Rieka kao i sve njegove korporacie služiti jedino jezikom jugoslavenskim trojedne kraljevine.

7. Zaključak ovaj imade se u slici zakona Nj. Veličanstvu previšnjeg potvrđenja radi podnieti.

(Hrvatski ban Josip Šokčević. Zbornik radova, Zagreb–Vinkovci, 2000, str. 122–123).